

KORXONALARDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI RAQAMLASHTIRISHNING AFZALLIKLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Menglikulov Javohirbek Ramazon ugli

Karshi State Technical University

Email: javohirbek0313@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada korxonalarda moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish jarayonining iqtisodiy mazmuni, afzalliklari va rivojlanish istiqbollari tahlil qilingan. Tadqiqotda raqamli texnologiyalarning buxgalteriya hisobi va moliyaviy boshqaruv tizimiga ta'siri, xususan, ERP tizimlari, bulutli texnologiyalar, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tahlil vositalaridan foydalanish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, raqamlashtirishning moliyaviy axborotlar aniqligi, tezkorligi va shaffofligini oshirishdagi ahamiyati baholangan. Maqolada O'zbekiston korxonalarida moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirishning amaldagi holati hamda ushbu jarayonda yuzaga kelayotgan ayrim muammolar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy hisobot, raqamlashtirish, raqamli transformatsiya, ERP tizimi, elektron hujjat aylanishi, bulutli texnologiyalar, sun'iy intellekt, IFRS, moliyaviy tahlil, avtomatlashtirish.

Abstract: This article analyzes the economic essence, advantages, and development prospects of digitalizing financial reporting in enterprises. The study examines the impact of digital technologies on accounting and financial management systems, particularly the application opportunities of ERP systems, cloud technologies, artificial intelligence, and automated analytical tools. The importance of digitalization in improving the accuracy, timeliness, and transparency of financial information is also evaluated. The article analyzes the current state of financial

reporting digitalization in enterprises of Uzbekistan, identifies existing challenges, and develops proposals for improving this process.

Keywords: financial reporting, digitalization, digital transformation, ERP systems, electronic document management, cloud technologies, artificial intelligence, IFRS, financial analysis, automation.

Аннотация: В данной статье проанализированы экономическая сущность, преимущества и перспективы развития цифровизации финансовой отчетности на предприятиях. В исследовании рассматривается влияние цифровых технологий на систему бухгалтерского учета и финансового управления, в частности возможности использования ERP-систем, облачных технологий, искусственного интеллекта и автоматизированных аналитических инструментов. Также оценивается значение цифровизации в повышении точности, оперативности и прозрачности финансовой информации. В статье проведен анализ современного состояния цифровизации финансовой отчетности на предприятиях Узбекистана, выявлены существующие проблемы и разработаны предложения по совершенствованию данного процесса.

Ключевые слова: финансовая отчетность, цифровизация, цифровая трансформация, ERP-системы, электронный документооборот, облачные технологии, искусственный интеллект, IFRS, финансовый анализ, автоматизация.

Kirish: Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi korxonalar faoliyatini tashkil etish va boshqarish usullariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanish korxonalarning moliyaviy axborotlarni shakllantirish, qayta ishlash va taqdim etish jarayonlari tubdan takomillashtirmoqda. An'anaviy hisobot tizimlarida ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash ko'p vaqt talab qiluvchi jarayon bo'lib, inson omili bilan bog'liq xatolar yuzaga kelishi mumkin. Zamonaviy raqamli yechimlar esa ushbu jarayonlarni

avtomatlashtirish, real vaqt rejimida ma'lumotlarni tahlil qilish va boshqaruv qarorlarini tezkor qabul qilish imkonini bermoqda. Shu sababli moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish korxona faoliyatining samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biri sifatida qaralmoqda [2]. Moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish faqatgina qog'oz shaklidagi hujjatlarni elektron ko'rinishga o'tkazishni anglatmaydi. U korxonaning barcha moliyaviy jarayonlarini yagona axborot tizimiga birlashtirish, ma'lumotlarni avtomatik qayta ishlash va ulardan strategik boshqaruv vositasi sifatida foydalanishni nazarda tutadi.

O'zbekistonda ham iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni bilan tasdiqlangan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasida iqtisodiyot tarmoqlarida zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy etish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish va boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish bo'yicha vazifalar belgilangan [1]. Mazkur islohotlar doirasida korxonalarda elektron hujjat aylanishi, elektron hisob-faktura tizimi va avtomatlashtirilgan buxgalteriya dasturlaridan foydalanish ko'lami kengaymoqda. Bu esa moliyaviy hisobotlarni shakllantirish jarayonini soddalashtirish, axborotlarning ishonchliligini oshirish hamda manfaatdor tomonlarga sifatli moliyaviy ma'lumotlarni taqdim etish imkonini bermoqda. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda korxonalar moliyaviy hisobotlarni boshqarishda ERP tizimlari, bulutli texnologiyalar va sun'iy intellekt asosidagi tahliliy vositalardan keng foydalanmoqda. Ushbu texnologiyalar nafaqat hisobotlarni tayyorlash jarayonini tezlashtiradi, balki moliyaviy ko'rsatkichlarni prognozlash va strategik qarorlar qabul qilish imkoniyatlarini ham kengaytiradi [4].

Shu nuqtai nazardan, korxonalarda moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirishning afzalliklari va rivojlanish istiqbollarini o'rganish dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi korxonalarda moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish jarayonining samaradorligini tahlil qilish,

uning afzalliklarini aniqlash hamda ushbu yo‘nalishni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism: Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy hisobotlar korxonaning ichki boshqaruv tizimi va tashqi manfaatdor tomonlar o‘rtasidagi muhim axborot vositasi hisoblanadi. Shu sababli ushbu jarayonni zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish korxonalarning faoliyat samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirishning asosiy afzalliklaridan biri — axborotlarni shakllantirish va qayta ishlash tezligini oshirish hisoblanadi. An’anaviy tizimlarda hisobotlarni tayyorlash ko‘p vaqt va mehnat talab qilsa, raqamli tizimlar orqali ma’lumotlarni avtomatik yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish imkoniyati yaratiladi. Natijada korxona rahbariyati moliyaviy holat bo‘yicha tezkor va asoslangan qarorlar qabul qilish imkoniga ega bo‘ladi. Shuningdek, raqamlashtirish moliyaviy hisobotlarning aniqligi va ishonchliligini oshiradi. ERP tizimlari orqali buxgalteriya hisobi, ishlab chiqarish, sotuv va moliyaviy boshqaruv jarayonlari yagona axborot muhitida birlashtiriladi. Bu esa ma’lumotlarning takroriy kiritilishini kamaytirib, inson omili bilan bog‘liq xatolarni oldini olish imkonini beradi.

Bugungi kunda korxonalarda foydalanilayotgan bulutli texnologiyalar ham moliyaviy boshqaruv jarayonlarini takomillashtirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Bulutli platformalar orqali moliyaviy ma’lumotlardan istalgan vaqtda foydalanish, ularni xavfsiz saqlash va turli bo‘limlar o‘rtasida tezkor almashish imkoniyati yaratiladi. Bundan tashqari, sun‘iy intellekt va katta hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlash texnologiyalari moliyaviy tahlil sifatini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirishning amaliy samaradorligini baholash uchun xalqaro tadqiqotlar natijalariga murojaat qilish mumkin. Xususan, Deloitte tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlarda moliya bo‘limlarining ish vaqtini taqsimlash holati quyidagicha keltirilgan.

1-jadval

Korxonalarda moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayonida moliya bo'limlari ish vaqtining taqsimlanishi

Faoliyat turi	Ulushi (%)
Hisobotlarni yaratish va yangilash	48
Natijalarni tahlil qilish	34
Biznes bo'linmalari bilan muhokama va kommunikatsiya	18

Manba: Deloitte. Revolutionizing Reporting in the Digital Age (2024) ma'lumotlari asosida tayyorlandi [4].

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, moliya bo'limlari ish vaqtining eng katta qismi 48 foizi hisobotlarni tayyorlash va yangilash jarayonlariga sarflanmoqda. Bu holat korxonalarda moliyaviy mutaxassislarning vaqt resurslari hali ham ko'proq operatsion vazifalarga yo'naltirilayotganini ko'rsatadi. Hisobotlarni tahlil qilish jarayoniga 34 foiz vaqt ajratilishi moliyaviy axborotlardan boshqaruv vositasi sifatida foydalanish imkoniyatlari mavjudligini bildiradi. Biroq strategik muhokama va biznes bo'linmalari bilan hamkorlikka atigi 18 foiz vaqt sarflanishi moliya funksiyasining tahliliy va strategik rolini yanada rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Mazkur natijalar moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish orqali korxonalarda operatsion jarayonlarni qisqartirish va mutaxassislarning asosiy e'tiborini yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan vazifalarga yo'naltirish mumkinligini ko'rsatadi. Xususan, avtomatlashtirilgan hisobot tizimlari oddiy hisob-kitob ishlarini tezlashtirsa, sun'iy intellekt asosidagi tahlil vositalari rahbariyatga strategik qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

Shuningdek, raqamlashtirish korxonalarda ichki nazorat tizimini mustahkamlashga xizmat qiladi. Elektron tizimlar orqali barcha xo'jalik operatsiyalarining yagona ma'lumotlar bazasida qayd etilishi moliyaviy ma'lumotlarning shaffofligini oshiradi. Bu esa investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlarning korxona faoliyatiga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi. Umuman olganda, moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish korxonalar uchun faqat

texnologik yangilanish emas, balki boshqaruv tizimini takomillashtirish, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiluvchi strategik rivojlanish omili hisoblanadi.

O'zbekistonda so'nggi yillarda iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirish jarayonlari jadallashib, korxonalarda moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarni yuritishda elektron tizimlardan foydalanishning kengayishi korxonalarning faoliyat samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lmoqda. Mamlakatda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish doirasida elektron hujjat aylanishi, elektron hisob-faktura tizimi, soliq hisobotlarini elektron shaklda topshirish hamda avtomatlashtirilgan buxgalteriya dasturlaridan foydalanish amaliyoti kengaymoqda. Ushbu tizimlar korxonalarga moliyaviy operatsiyalarni tezkor qayd etish, ma'lumotlarni qayta ishlash va hisobotlarni shakllantirish jarayonlarini soddalashtirish imkonini bermoqda. Moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirishning muhim yo'nalishlaridan biri — xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (IFRS) moslashish jarayonidir. Xalqaro standartlar asosida hisobot tayyorlash korxonalardan moliyaviy ma'lumotlarning shaffofligi, taqqoslanuvchanligi va ishonchliligini ta'minlashni talab qiladi. Shu sababli zamonaviy axborot tizimlarini joriy etish korxonalarning xalqaro talablarga mos moliyaviy boshqaruv tizimini shakllantirishida muhim ahamiyat kasb etadi [3]. Shu bilan birga, O'zbekistonda korxonalarda moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, kichik va o'rta biznes subyektlarida zamonaviy dasturiy ta'minotlarni joriy etish uchun zarur moliyaviy imkoniyatlarning cheklanganligi, raqamli ko'nikmalarga ega mutaxassislar yetishmasligi hamda axborot xavfsizligini ta'minlash masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda.

Bundan tashqari, ayrim korxonalarda mavjud axborot tizimlarining o'zaro integratsiyasi yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan. Buxgalteriya hisobi, ishlab chiqarish, sotuv va moliyaviy tahlil tizimlarining yagona raqamli muhitda

ishlamasligi ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash va kompleks tahlil qilish imkoniyatlarini cheklaydi. Shu sababli kelgusida korxonalarda integratsiyalashgan boshqaruv tizimlarini rivojlantirish muhim yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi. Rivojlanish istiqbollari nuqtai nazaridan, korxonalarda moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish jarayoni sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar, katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash (Big Data) va avtomatlashtirilgan analitik platformalardan foydalanish asosida davom etishi kutilmoqda. Ushbu texnologiyalar yordamida korxonalar nafaqat mavjud moliyaviy natijalarni baholash, balki kelajakdagi iqtisodiy ko'rsatkichlarni prognoz qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Xulosa: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korxonalarda moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalarni buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot tizimiga joriy etish natijasida moliyaviy ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va taqdim etish jarayonlari tezlashib, axborotlarning aniqligi, ishonchliligi va shaffofligi oshmoqda. Xususan, raqamlashtirish natijasida moliya mutaxassislarining vaqt resurslari samaraliroq taqsimlanib, ularning tahliliy va prognozlash faoliyatidagi ishtiroki ortadi. Shu bilan birga, korxonalarda moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish jarayonida dasturiy ta'minot xarajatlarining yuqoriligi, malakali mutaxassislar yetishmasligi, axborot xavfsizligi va turli tizimlarning integratsiyasi bilan bog'liq muammolar mavjudligi aniqlandi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun korxonalarda bosqichma-bosqich raqamli transformatsiya strategiyasini ishlab chiqish, xodimlarning raqamli kompetensiyalarini oshirish hamda zamonaviy kiberxavfsizlik mexanizmlarini joriy etish zarur.

Umuman olganda, moliyaviy hisobotlarni raqamlashtirish korxonalar faoliyatini takomillashtirishning oddiy texnologik vositasi emas, balki samarali boshqaruv, moliyaviy shaffoflik va uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlovchi strategik rivojlanish yo'nalishidir. Kelgusida O'zbekiston korxonalarida raqamli moliyaviy boshqaruv tizimlarini keng joriy etish xalqaro moliyaviy hisobot

standartlariga moslashish hamda korxonalarning investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. Toshkent, 2020.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 24-maydagi PQ-162-son qarori. "Raqamli xizmatlar qamrovi va sifatini oshirish hamda soha, tarmoq va hududlarni raqamli transformatsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida". Toshkent, 2023.

IFRS Foundation. Conceptual Framework for Financial Reporting. London: IFRS Foundation, 2024.

Deloitte. Revolutionizing Reporting in the Digital Age. Deloitte Insights, 2024.

OECD. Digital Economy Outlook 2024. Paris: OECD Publishing, 2024.

World Bank. Digital Development: Digital Technologies and Economic Transformation. Washington, DC: World Bank, 2023.

PwC. Finance Transformation: How Digital Technologies Are Changing the Finance Function. PwC Global Report, 2024.

Appelbaum, D., Kogan, A., Vasarhelyi, M., Yan, Z. Impact of Business Analytics and Enterprise Systems on Accounting and Financial Reporting. International Journal of Accounting Information Systems, 2023.

Moll, J., Yigitbasioglu, O. The Role of Digital Technologies in Accounting and Finance: A Review of Emerging Trends. Accounting and Finance Research, 2024.